

Akif'in yönetimlerle ilişkisi her dönmeye problemlidir. Devrin aydınlarının yaygın tutumuyla paralel olarak Sultan Abdülhamit'i zlim ve korkak bulur. Gerçi diğerkileri gibi Abdülhamit'e açıktan savaş açmaz, sessiz kalmayı yeğler. O bu konudaki duygularını, ancak Abdülhamit'in devrilmesinden sonra yayımladığı şiirlerde açığa vuracaktır.

Kısa bir dönem İttihatçılarla işbirliği yapmayı dener; aralarına katılmak için kendi şartlarını bildirir. Belli ki onlar da Akif'i nemsediklerinden, ne sürülen şartları kabul ederler. Ancak iktidarlarının daha ilk yıllarındaki uygulamalarını görünce onlardan da ümidini keser. Ortada "Hürriyet" lafından başka değişen bir sey yoktur. İstibdat döneminin kötülükleri, kılık değiştirerek varlıklarını sürdürmektedirler. Henüz devlet ayakta dır, kmemiştir, ama Akif hem şair önsezisi, hem de mütefekkir yanıyla büyük bir tehlikenin yaklaşmakta olduğunun farkındadır. Toplumu uyandırmak için sahip olduğu en güçlü araç, şiirdir. Safahat'ın ikinci kitabı olan "Süleymâniye Kürsüsünde" şiirini, 1912 yılının Ocak ve Ağustos ayları arasında dokuz bölüm halinde yayımlar.

"Süleymâniye Kürsüsünde", Akif'in şiir yolculuğunda yeni bir safhaya girdiğinin de işaretidir. His, duygu ve heyecanla birlikte, hatta bunların hepsinden fazla olarak tavır ve düşünce ön plandadır. şiir artık sadece kendini ifade etmenin ayrıcalıklı bir aracı değil, bir görevdir. Toplumu uyandırmak için şiirin imknlarıyla adeta çığlıklar atar; bir mümin olarak, çaresizliğin getirdiği acıyla, Yaratıcı nezdinde duasını zaman zaman, isyan cümleleriyle ifade eder.

Bu uzun şiir, bir vaizin Süleymâniye Camiinde yaptığı konuşmadan ibarettir. Krsde konuşan kişi, daha önce İstanbul'da bulunmuş, sonra yıllarca Rusya, Türkistan, in, Mançurya, Japonya ve Hindistan'ı gezen, Rusya'da Müslümanları uyandırmak gazete çıkarmış için eylemci bir aydındır. Konuşmacı, cemaate gezip gördüğü yerlerdeki Müslümanların durumunu anlatır. Gördüğü bütün memleketlerde, Müslümanlar büyük bir cehalet, sefalet ve aymazlık içindedirler. Bir tek, Hint Müslümanları hakkında olumlu kanaatlere sahiptir. Müslüman olmayan toplumlardan, Japonlardan; alışkanlıkları, dürüstlükleri, Batının yalnız ilmini alıp, kötü yanlarını almamaları dolayısıyla hayranlıkla bahseder.

Su kadar söyliyeyim: Dn-i mbnin orada,

Rh-i feyyazı yayılmış, yalnız şekli Buda.

Konuşmacı Hindistan'da iken, İstanbul'da Kanun-i Esasinin ilân edildiğini duyar. Oradaki halk bundan büyük bir heyecan duymaktadır. Konuşmacı da bu heyecanla büyük bir beklenti ile yeniden İstanbul'a döner. Ancak karşılaştığı manzara hayal kırıcıdır. İnsanlar sokaklarda, neyi yücelttiklerini de farkında olmayarak sadece "Yaşasın" diye bağıırıp durmaktadırlar. Böyle olunca da eski düzen devam edip gitmektedir. Ne eğitimde, ne ekonomide, ne de yönetimde iyileşme emareleri yoktur. Zihinlerde yeşermeye başlayan milliyetçilik düşüncesi işe büyük bir felaketin habercisidir. Cemaate Fas, Tunus, Cezayir ve İran'ın başına gelenleri hatırlatır ve şayet birlik sağlanamazsa olacak olanları haber verir, tehlike çok yakındır:

Ey cemâat, uyanın! Yoksa, hemen gün batacak. Uyanın! Korkuyorum: Leyl-i nedamet çatacak! Ne vapurlarla trenler sizi bîdâr etti! Ne de toplar bu derin uykuya bir kâr etti! Sizi kim kaldıracak, sûru mu İsrâfil'in? Etmeyin... Memleketin hâli fenalaştı... Gelin! Gelin Allah için olsun ki zaman buhranlı; Perdenin arkası - Mevlâ bilir amma- kanlı!

Akif, cahilliğe, bağnazlığa, dinin yanlış yorumlanmasına ve bütün bu nedenlerle ortaya çıkan yoksulluğu görme ve eleştirme konusunda acımasızdır. Ancak, son kertede bu olumsuzlukların ortaya çıkmasının temel sorumlusu olarak aydınları görür. Batıcı aydınların halkın önüne koyduğu çıkış yolu, Avrupalının bütün değerlerini olduğu gibi almaktır. Tabii bu bağlamda ilerlemeye engel olan dini de ortadan kaldırmak gerekir. Bu öneriyi çıkmaz yol olarak gören konuşmacı, konuşmasının sonunda kendi kurtuluş reçetesini paylaşır: Kendi köklerimize sahip çıkarak, Batının yalnızca, ilim ve san'atını (teknolojisini) almak.

Akif'in, bu şiirinde, İstanbul'dan Hindistan'a uzanan geniş coğrafyadaki İslâm toplumlarını tek tek ele almasının, sadece toplumu bilgilendirmeden öte bir değeri var. Çünkü o günün şartlarında Sebilürreşad, bütün İslâm dünyası tarafından izlenebilmekteydi. Ancak bu şiirde onun asıl amacı tabiidir ki, sözü Hilafet Merkezine getirerek, burada iktidarı elinde bulunduran İttihatçıları eleştirmektir.

Çöküş Zamanı

Akif'in, "Süleymâniye Kürsüsünde", " Perdenin arkası - Mevlâ bilir amma- kanlı!" dediği sahne 8 Ekim 1912'de açılır; Balkan Savaşı başlar. Devlet-i Âliye için çarklar artık geri çevrilemez biçimde yıkıma doğru dönmeye başlamıştır. Balkan Savaşı'ndan sonra gelen I. Dünya Savaşı, Büyük Devletin de sonunu getirecektir.

İşgal ve isyanlar dolayısıyla yaşanan toprak kaybı, Bulgar ve Sırp'ların gerçekleştirdikleri katliamlar, özellikle de Arnavutların Milliyetçilik duygularıyla Osmanlı'dan ayrılmaları Akif'i

derinden yaralar. Olanlara şahit olmak ama engel olamamak, devletin çaresizliği, yöneticilerin beceriksizliği öfkesini daha da artırır.

Hakkın Sesleri, Balkan Harbi'nin bütün şiddetiyle sürdüğü esnada, 1913 yılının Ocak-Haziran döneminde yazılıp yayımlanır. Kitapta yer alan on şiirden sekizi birer ayetten, birisi bir hadisten ilhamla yazılmışlardır. Kitabın son şiiri ise, aynı psikoloji ile Hz. Peygambere sesleniş; yakıcı bir selamlamadır.

Kitaptaki en etkileyici şiirlerden birisi, Arnavutluk vesilesiyle milliyetçiliği ele aldığı üçüncü şiirdir. Artık, ülkeyi bu hâle getiren, "uç beyinsiz kafa", "uç kaltaban" gibi sıfatlarla andığı, İttihatçı paşalara da açıktan cephe almıştır; her vesile ile oklarını onlara da yönlendirecektir. Zaten bir süre sonra bu ilişki iyice gerginleşecek, dergi de yayınına ara vermek zorunda kalacaktır.

Akif, ırkçılığın, Osmanlı'nın geleceği için büyük bir tehlike olduğuna her vesile ile işaret etmiş, ancak en şiddetli tepkisini bu şiirde ortaya koymuştur. Milliyetçilik konusunu, Arnavutların bağımsızlıkları bağlamında ele alması, kendisinin de Arnavut olması nedeniyle, hem duygu ve düşüncelerini söylemesini kolaylaştırmakta da hem de inandırıcılığını güçlendirmektedir.

Milliyetçilikle ilgili bu sahipsiz tutum, sadece İstanbul'da değil, diğer İslâm beldelerinde de geniş yankı bulur. Bağdat'ta yayımlanan ez-Zuhur gazetesi, bu şiiri ilâve biçiminde basarak okuyucularına ulaştırdığını bildirmiştir.

Akif'in, Safahat'ın diğer kitaplarında da yer beliren, bu kitapta ise zirveye çıkan yakarışları, kanaatimce, şairin duygularındaki samimiyetin, iman coşkusunun en yüksek düzeydeki tezahürüdür:

İslâm'ı elinden tutacak kaldıracak yok... Nâ-hak yere feryâd ediyor: Âcize hak yok! Yetmez mi musâb olduğumuz bunca devâhî? Ağzım kurusun... Yok musun ey adl-i ilâhî!

"Fatih Kürsüsünde", savaşın hemen ardından, Haziran 1913 ile Temmuz 1914 arasında yayımlanır. Acılar bütün tazeliğini korumakla birlikte, şair bu safhada daha soğukkanlıdır. Ayağa kalkması için milletin sadece duygularına değil, belki daha fazla aklına seslenmektedir.

"Süleymâniye Kürsüsünde" olduğu gibi, bu kitap da, bir vaizin camide yaptığı konuşmadan ibarettir. Konuşma, evrenin, merkezinde güneşin bulunduğu büyük bir aile olduğu, düzeni ayakta tutmak için sisteme dâhil bütün unsurların görevlerini kusursuz biçimde yerine getirdikleri anlatılarak başlar. Zaman ve mekân da evrendeki unsurların çalışmaları sayesinde varlıklarını sürdürebilmektedir. Buradan hareketle, insan için emeksiz bir kazanç olamayacağı, çalışmanın terk edilmesi durumunda, zilletten kurtulunamayacağı temaları üzerinde durulur. şiir içinde birçok kere tekrar eden aşağıdaki iki dize, Fatih Kürsüsünde verilmek istenen mesajın özü niteliğindedir.

Bekayı hak tanıyan sa'yi birvazîfe bilir;

alış alış ki beka řa'y olursa hakkedilir.

İlerleyen bölümlerde, Müslümanları atalete sevkeden tevekkül anlayışı üzerinde durur; Hz. Ömer'den verdiği örnekle bunun nasıl yanlış bir anlayış olduğunu anlatır. "İctihad kapısı kapanmıştır" diyerek, yeni fikirler üretilmemesinin, zihin tembelliğimizin temel nedenlerinden biri olduğunu vurgular. Almanya'dan örnekle, ayağa kalkmanın ilk şartının iyi bir ilköğretim olduğunu söyler.

"Fatih Kürsüsünde", Sebilürreşad dergisinde, "Balkan Dâsitân-ı Fecayi'i" biçiminde takdim edilmiştir. şiirin son bölümlerinde, yukarıdaki takdimin işaret ettiği biçimde; Bulgar ve Sırpların işgal ettikleri İslâm topraklarında işlediği cinayetler, mabetlere karşı saygısızlıklar anlatılarak, millet uyandırılmaya çalışılır.

Balkan Savaşı ile birlikte, taş bir kere yuvasından ayrılmıştır. Temmuz 1914'te Birinci Dünya Savaşı başlar; üç ay sonra Osmanlı Devleti de resmen savaşa taraf olur. Böylece Akif'in, "Hakkın Sesleri"nde;

Zîrâ, yeni bir sadmeye artık dayanılmaz;

Zîrâ, bu sefer uyku ölümdür: Uyanılmaz!

Biçiminde dile getirdiği kötücül sürece girilmiş olur.

Büyük Savaş yıllarında Akif, Mısır, Almanya ve Arabistan (Necid Bölgesi)'ne üç seyahat gerçekleştirir. Ve bu üç seyahatten üç şiirle döner. Hâtıralar, esas olarak bu şiirlerden oluşmaktadır. Kitapta ayrıca, "Hakkın Sesleri"nin devamı niteliğine, ayetlerden ilham ile yazılmış yedi şiirde yer almaktadır.

El-Uksur'da, Nil kıyısında bulunan bir sayfiye şehrinde geirilmış birkaç saatin izlenimleridir. Nehrin kıyısındaki herkes, hatta her şey; kuyular, seyyahlar, fellahlar, dereler, ağaçlar, gğmlerini dolduran kadınlar, suyun içinde oynayan çocuklar büyük bir huzurun parçalardır. Bir tek şair, güneşin batma anı, bu İslâm ülkesinin de işgal altında bulunduğu gerçeğiyle birleşince, her şeyin ve herkesin huzur içinde olduğu bu ortamda, mahzunluk duygusuna kapılır: İçinde ben, yalnız ben zavallı glmyorum...

Oturmuş ağlıyorum, ağlaşam da ma'zrum

Vatan-cüdâ gibiyim, ceddimin diyarında!

Akif, Berlin'de yaklaşık üç ay kalmıştır. Bu süre içinde, Alman şehrini, toplumunu ve yaşayışını gözlemlemiş, bunları kendi gereklerimizle karşılaştırmıştır. Bizdeki kahve, sokak, otel ve ulaşım sistemi ile onlarınki arasında derin uçurum şairi üzüntüye boğar. Bizdeki geri kalmışlığını sebebi olarak özellikle eğitim sistemimizin yetersizliğine vurgu yapar. Savaşta oğlunu kaybetmiş bir Alman annenin şahsında, Batılı kadınlara, aynı şekilde oğullarını kaybeden bizim kadınlarımızı ve Afrika lkelerindeki anneleri anlaması çağrısında bulunur. Bu vesile ile Batı lkelerinin smrgeciliklerini lanetler.

şiirin yazıldığı dönemde, Çanakkale savaşı bütün şiddetiyle sürmektedir. Osmanlı'nın Balkanlardaki büyük yıkımından sonra bu cephedeki direniş haberleri ilk defa Akif'i umutlandırmış gibidir.

"Berlin Hatıraları"nın yayımlandığı 1918 yılında, Akif ve İttihad Terakki yöneticileri arasındaki gerginlik nedeniyle, Seblrreşad, hiçbir açıklama yapmaksızın Ağustos ayı sayısıyla yayınıını 20

Ahmet Türkan tarafından yazıldı
Cumartesi, 27 Nisan 2024 20:16 -

ay süre durdurur. Eşref Edip, sonraki yıllarda yaptığı açıklamada derginin İttihatçılar tarafından kapatıldığını açıklayacaktır.

"Necid ölllerinden Medine"ye, Akif'in, Arabistan'a yaptığı seyahatin bir hatırasıdır. Şiirin girişinde, uzunca bir çöl tasviri yer alır. Ancak şiir asıl, Peygamber Efendimizin huzurunda geçirilen anları anlattığı bölümlerde en yüksek düzeyine ulaşır. Ama Akif, nereye giderse gitsin, içinde hep milletin perişanlığı bölünmüşlüğü derdiyle yanmaktadır. Şiirin şon bölümündeki dua bütün İslâm milleti içindir.

İnşa Zamanı

1918'DE imzalanan Mondoros Mütarekesi ile Büyük Devletin eli kolu bağlanmış, artık İstanbul'da yapılabilecek bir şey kalmamıştı. Anadolu'da yeni bir direniş hareketi örgütleniyordu. Bu süreçte Sebilürreşad yazıhanesi, İstanbul ile Anadolu arasında bir irtibat merkezi gibi çalışıyordu. Gelen mektuplar buradan dağıtılıyor, burada toplanan mektuplar da Anadolu'ya gönderiliyordu.

İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesi üzerine, Akif, 1920 yılının Şubat ayında Balıkesir'e giderek, Zağanos Paşa Camii'nde halka, direnişe destek vermeleri konusunda bir konuşma yaptı.

Bu seyahat dolayısıyla, görevini izinsiz terk ettiği gerekçesiyle memuriyetten çıkarıldı. Nişan ayında, davet üzerine Ankara'ya gitti. Eşref Edib'e, "Sebilürreşad klişesini al, sen da Ankara'ya gel" talimatını verdi. Cepheye giderken onun yanında götürebileceği tek silâh, derginin klişeleriydi.

Âsım, bu ortam içinde yazılmaya başlandı; ilk bölümü, Sebilürreşad dergisinin 18 Eylül 1919 tarihli nüshasında yayımlandı. Oluşum süreci, bütün Millî Mücadele dönemini kapsayarak 1924 yılında tamamlandı. Aşağıda daha ayrıntılı değineceğimiz üzere, eser, bu uzun döneme yayılan farklı psikolojileri de içinde barındırır.

Tarık Buğra'nın Küçük Ağa romanında anlattığı gibi, Anadolu'daki insanların bu direnişe karşı duyguları karışıkta. Ülke işgal altındaydı. Birileri de bu işgali ortadan kaldırmak için örgütleniyor, savaşıyor ve onları da bu savaşa destek olmaya çağırıyordu. Ancak diğer yandan halk, Ankara'da bu direnişi yönetenlere, devletin yıkımına sebep olan İttihatçılarla akrabalıkları dolayısıyla güven duymuyordu. Bu hoşnutsuzluklar bazı bölgelerde küçük kalkışma

hareketlerine de dönüşüyordu. Ankara yönetiminin asıl olarak Akif'ten beklediği de halkın bu hoşnutsuzluğunun giderilmesi idi. Bu amaçla, önce Konya'ya gitti; oralarda ileri gelenlerle görüştü, onlara direnişe karşı çıkmamaları konusunda telkinlerde bulundu. Sonra Meclis tarafından Kastamonu'ya gönderildi. Üç ay kadar süre ile merkez ve çevre kasabalarındaki camilerde, direnişin desteklenmesi konusunda konuşmalar yaptı. Hem Akif'in kişisel saygınlığı, hem de heyecanını diline yansıtırma kabiliyeti dolayısıyla bu konuşmalar halk üzerinde çok etkili oldu.

Bu seyahatlerde, bavulunda kışeleri ile Eşref Edib de Mehmet Akif'le beraberdi. Sebilüreşad'ın üç sayısı Kastamonu'da yayımlandı. Akif'in konuşmalarının yer aldığı bu sayılar, bütün Anadolu'ya gönderildi. Bazı yerlerde, konuşmalar yerel yöneticiler tarafından yeniden bastırılarak, kitapçıklar hâlinde dağıtılıyordu. Âsım, Akif'in yeni dönem gençliği için arzu ettiği bir genç insan portresidir. Eserde, adı geçen dört kişi var: Hocaîade, Köse İmam, Âsım ve Emin. Konuşmaların büyük bölümü şair olan Hocaîade ile medrese ulemasını temsil eden Köse İmam arasında geçer. Son bölümde, Köse İmamın oğlu olan Âsım da sahneye çıkar.

Köse İmam'ı, Birinci Safahat'ta aynı isimle yer alan şiirden tanıyoruz. Bu şiirde Akif, onu "İlmi az, görgüsü çok, fıtratı yüksek bir imam" olarak tanıtır. Köse İmam şiiri, babasının öğrencisi olan Ali Şevki Efendi Hoca'ya ithaf edilmiştir. Mithat Cemal, şiirdeki tipin de söz konusu kişi olduğunu belirtir [Cemal: 52]. Buna göre Hocaîade de Akif'in kendisidir. Fakat şiir kişileri olarak bunların hepsi soyutlamadır. Düzdağ'ın belirttiği gibi, Ali Şevki Efendi, hiç evlenmemiş bir zattır. Dolayısıyla Âsım diye bir oğlu da yoktur. Şiir okurken, bu tiplerin gerçek hayatta kimler olduğundan ziyade, toplumda hangi kesimi temsil ettiklerine bakmak daha anlamlıdır.

Mehmet Akif'in zamanları yazı dizisinin bölümleri

- [1. bölüm : Hayat ve Eser](#) 16-12-2010
- [2. bölüm : Uyarı Zamanı](#) 17-12-2010
- [3. bölüm : Asım Zamanı](#) 18-12-2010

KAYNAK : <http://www.milligazete.com.tr/haber/uyari-zamani-184882.htm>